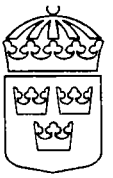
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1989/90:AU3

Förtroendemannalagen

1989/90
AU3

Sammanfattning

I betänkandet behandlas sju motioner om facklig verksamhet från föregående riksmöte. Tre av motionerna syftar till införande av regionala förtroendemän. I tre motioner behandlas koncernfackligt samarbete över nationsgränserna. Slutligen förordas i en motion att förtroendevalda till viss del skall ha kvar sitt ordinarie arbete.

Motionerna avstyrks av utskottet. Reservationer har avlämnats av vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet de gröna.

Motionerna

1988/89:A702 av Kurt Ove Johansson och Lars-Erik Lövdén (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de regionala förtroendemännens rätt till tillträde till arbetsplatser i enlighet med Nya arbetsrättskommitténs förslag, Ds A 1977:4.

1988/89:A716 av Lars-Ove Hagberg och Karl-Erik Persson (båda vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till att det i förtroendemannalagen införs en huvudregel om att förtroendevalda till viss del skall ha sitt ordinarie arbete kvar med de undantag som motionen anför.

1988/89:A734 av Sven-Åke Nygårds m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om införande av en lag om regionala fackliga förtroendemän.

1988/89:A737 av Birger Schlaug och Anna Horn af Rantzien (båda mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen sägs om de fackliga organisationernas möjligheter att samarbeta över gränserna och att företagen skall bekosta dylika rimliga kontakter.

1988/89:A744 av Hans Petersson m.fl. (vpk) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning som ålägger svenska transnationella företag verksamma i Sverige att bekosta de fackliga organisationernas samarbete inom koncernen.

1988/89:A745 av Anita Modin m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om regionala fackliga förtroendemän.

1 *Riksdagen 1988/89. 18 saml. Nr 3*

1988/89:A747 av Bengt-Ola Ryttar m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av koncernfackligt samarbete över nationsgränserna.

Förtroendemannalagen

1974 års lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen (förtroendemannalagen) avser att underlätta facklig verksamhet. Av särskilt stor betydelse är lagens regler om de fackliga förtroendemännens rätt till ledighet från arbetet under den tid som behövs för att fullgöra uppdraget. Ledigheten får dock inte vara längre än vad som är skäligt med hänsyn till förhållandena på den enskilda arbetsplatsen. Den skall vidare förläggas så att den inte medför betydande hinder för "arbetets behöriga gång". Om det fackliga arbetet gäller den egna arbetsplatsen har förtroendemannen rätt till lön och andra anställningsförmåner under ledigheten.

Förtroendemannalagen är i många frågor en ramlag, som kompletteras av kollektivavtal inom olika sektorer. Vid tvist om innebörden av lagen eller avtal som grundar sig på den har den fackliga organisationen tolkningsföreträde utom i vissa undantagsfall. I sista hand kan frågan prövas av arbetsdomstolen.

År 1977 lade nya arbetsrättskommittén (NARK) fram förslag till en ny förtroendemannalag. Bl.a. föreslogs den utvidgningen att reglerna skulle gälla även sådana fackliga företrädare som inte var anställda hos arbetsgivaren. S.k. regionala förtroendemän skulle genom lagen garanteras tillträdesrätt till arbetsplatserna. Finansieringen av regionala förtroendemän föreslogs i inledningsskedet ske med hjälp av statliga budgetmedel.

Efter sedvanlig remissbehandling utarbetades inom regeringskansliet ett förslag till ny förtroendemannalag, vilket remitterades till lagrådet. Förslaget innebar bl.a. rätt för regionala fackliga förtroendemän att få tillträde till arbetsplatser där de inte själva är anställda. Någon proposition kom dock aldrig att föreläggas riksdagen. Frågan om tillträdesrätten ingår i det arbetsrättsliga beredningsarbetet i regeringskansliet.

Förtroendemannalagen tar inte särskilt upp koncernfackligt samarbete. I 1982 års utvecklingsavtal mellan SAF, LO och PTK finns dock regler om koncernfackligt samarbete. Där stadgas att fackliga representanter anställda inom koncerner har rätt till betald ledighet i skälig omfattning för fackligt kontaktarbete. Reglerna i denna del avser verksamhet inom landet. Generellt etablerade former för nordiskt eller internationellt koncernfackligt samarbete har däremot inte förelegat.

Under våren 1989 hade Nordiska rådet att ta ställning till ett medlemsförslag om samnordisk lagstiftning som tillförsäkrar löntagarorganisationerna rätt till koncernfackligt samarbete. Ekonomiska utskottet kunde inte ena sig vid behandlingen av förslaget. Såväl majoritet som reservanter ansåg dock att frågan om koncernfackligt samarbete i första hand var en fråga för arbetsmarknadens parter. I

debatten framförde det ekonomiska utskottets talesman att det inte fanns några delade meningar i frågan om koncernfackligt samarbete eller inte men väl i frågan om lagstiftning eller inte. Slutresultatet av omröstningarna blev att Nordiska rådet inte antog någon rekommendation i ärendet.

Senare under våren har ett uppmärksammat avtal om koncernfackligt samarbete träffats mellan en svensk koncern och fackliga organisationer i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Vidare skall nämnas att det utanför Norden finns exempel på storföretag som slutit avtal om information till fackförbunden på europeisk nivå.

Slutligen bör tilläggas att SAF vid sitt styrelsemöte i september 1989 ställt sig bakom en policy som innebär att företagen har möjlighet att utforma informella lösningar för den egna koncernen för att tillgodose intresset av koncernfacklig information. Däremot säger SAF fortsatt nej till tanken på nordiska särlösningar samt till en reglering — via avtal eller lagstiftning — av koncernfackligt samarbete.

Utskottet

Tillträdesrätt för utomstående förtroendemän

Nya arbetsrättskommitténs ovan redovisade förslag om regionala fackliga förtroendemän aktualiseras på nytt i tre av de föreliggande motionerna.

Kurt Ove Johansson och Lars-Erik Lövdén (båda s) föreslår i motion A702 ett tillkännagivande till regeringen angående regionala förtroendemäns rätt att få tillträde till arbetsplatser i enlighet med NARK:s förslag. Syftet är att uppnå en tillfredsställande facklig verksamhet i små företag. De regionala förtroendemännen skulle inledningsvis finansieras av statsmedel. I motion A734 av Sven-Åke Nygårds m.fl. (s) begärs med likartade motiveringar införande av en lag om regionala fackliga förtroendemän. Beredningen av frågan inom departementet bör påskyndas enligt motionärerna. Anita Modin m.fl. (s) framför motsvarande synpunkter i motion A745.

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare prövat frågan om regionala fackliga förtroendemän, senast i betänkandet 1988/89:AU5. Utskottet har i detta sammanhang bl.a. anfört att man håller med motionärerna i fråga om behovet av facklig verksamhet som utifrån kan ge stöd åt dem som arbetar i småföretag. Detta gäller t.ex. företag där det av olika skäl inte fungerar med fackliga kontaktmän eller arbetsplatsombud i enlighet med intentionerna i 1982 års utvecklingsavtal mellan SAF, LO och PTK.

Som redovisats ovan behandlas frågan om regionala förtroendemän i det arbetsrättsliga beredningsarbetet i regeringskansliet. Arbetet har nu framskridit så långt att en proposition är planerad under riksmötet 1989/90. Med hänsyn härtill anser utskottet att motionerna A702, A734 och A745 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Facklig verksamhet i transnationella företag

I motion A737 av Birger Schlaug och Anna Horn af Rantzien (båda mp) begärs ett tillkännagivande om de fackliga organisationernas möjligheter att samarbeta över gränserna och att företagen skall bekosta dylika rimliga kontakter. Enligt motionärerna kan bolagen flytta verksamhet mellan olika länder för att motverka fackligt agerande. Därför spelar fackföreningarnas uppsikt en viktig roll. Fackföreningsrepresentanter måste kunna få ledigt för att på företagets bekostnad upprätthålla kontakter i andra länder.

Hans Petersson m.fl. (vpk) hemställer i motion A744 om förslag till lagstiftning som ålägger svenska transnationella företag samt utländska transnationella företag verksamma i Sverige att bekosta de fackliga organisationernas samarbete inom koncernen. Motionärerna framför att transnationaliseringen av industrin ställer mycket stora krav på det fackliga arbetet. Det bör därför vara ett svenskt samhällsintresse att underlätta för våra fackliga organisationer att samarbeta med fackföreningar i andra länder. I avsaknad av lagstiftning har hoppet stått till att frågan skulle lösas avtalsvägen mellan parterna. Enligt motionärerna förefaller denna väg emellertid vara stängd.

Bengt-Ola Ryttar m.fl. (s) framhåller i motion A747 behovet av koncernfackligt samarbete över nationsgränserna. Arbetsgivarnas avvisande hållning gör att ingen annan väg återstår än lagstiftning. Enligt motionärerna är det egendomligt att arbetsgivarna inte ser några svårigheter att harmonisera hela samhället med EG, men bara svårigheter när det gäller att "harmonisera" den betydligt smalare fackliga sektorn. Motionärerna pekar också på att det nordiska ministerrådet i en rapport slagit fast att det inte föreligger några praktiska eller juridiska hinder för ett nordiskt koncernfackligt samarbete.

Liknande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid tidigare tillfällen, senast i betänkande 1988/89:AU5. Utskottet anförde då att man kunde instämma i att den fackliga verksamhetens förutsättningar i de multinationella företagen är en fråga med växande aktualitet. Vidare hänvisades till det utredningsarbete som bedrivits i nordiska ministerrådets regi. Motionsyrkandena har avslagits av riksdagen.

Sedan motionerna om koncernfackligt samarbete väckts och sedan Nordiska rådet behandlat de berörda frågorna har utvecklingen — såvitt avser samarbete inom Norden — gått vidare. Efter ett möte i maj 1989 uttalade arbetsmarknadsministrarna i Sverige och Norge att stor enighet råder om att koncernfackliga frågor i första hand bör lösas genom avtal mellan arbetsmarknadens parter och att det i dag finns bra avtal om koncernfackligt samarbete inom nordiska koncerner.

Vidare överenskom ministrarna att tillsätta en arbetsgrupp med företrädare för respektive departement. Enligt ministrarnas uttalande skall gruppen få i uppgift att "närmare undersöka vilka lämpliga åtgärder däribland lagstiftning som kan främja en allmän utveckling av det koncernfackliga arbetet över gränserna, i första hand mellan Norge och Sverige." Utskottet har erfarit att motsvarande frågor har tagits upp i kontakter mellan Finland och Sverige under sommaren.

Med hänsyn till den utveckling som således är på gång och till vad i övrigt anförts avstyrker utskottet motionerna A737 (mp), A744 (vpk) i aktuell del och A747 (s).

Facklig förtroendeman och ordinarie arbete

Lars-Ove Hagberg och Karl-Erik Persson (båda vpk) hemställer i motion A716 om att förtroendemannalagen utökas med en huvudregel att de förtroendevalda till viss del skall ha sitt ordinarie arbete kvar. Undantag måste göras för klubbordförande, huvudskyddsombud och förtroendemän på stora arbetsplatser. Motionärerna anser att det är ett problem för fackföreningsrörelsen att många fackligt förtroendevalda anses ha fjärmat sig från sina uppdragsgivare på arbetsplatserna. För att inte få andra intressen och bindningar bör de förtroendevalda ha en fot kvar på arbetsplatsen.

Enligt förtroendemannalagen har facklig förtroendeman rätt till den ledighet som fordras för det fackliga uppdraget. Som ovan redovisats får ledigheten inte vara längre än vad som är skäligt. Den i motionen föreslagna huvudregeln torde innebära en begränsning av den rätt till ledighet som i dag gäller för fackligt arbete. Utskottets principiella utgångspunkt är att ansvaret för bedömning av eventuella problem av det slag som anges i motionen bör åvila arbetstagarna och de fackliga organisationerna. Med det anförda avstyrker utskottet motion A716.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *tillträdesrätt för utomstående förtroendemän*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:A702, 1988/89:A734 och 1988/89:A745,

2. beträffande *facklig verksamhet i transnationella företag*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:A737, 1988/89:A744 yrkande 2 och 1988/89:A747,

3. beträffande *facklig förtroendeman och ordinarie arbete*
att riksdagen avslår motion 1988/89:A716.

Stockholm den 4 oktober 1989

Lars Ulander

Närvarande: Lars Ulander (s), Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Marianne Stålberg (s), Gustav Persson (s), Sten Östlund (s), Bo Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Charlotte Branting (fp), Kersti Johansson (c), Anna Horn af Rantzien (mp), Mona Sahlin (s), Monica Öhman (s), Eivor Husing (s), Erik Holmkvist (m), Göran Engström (c) och Karl-Erik Persson (vpk).

Reservationer

1. Tillträdesrätt för utomstående förtroendeman (mom. 1)

Karl-Erik Persson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Utskottet har" och slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet har samma uppfattning som motionärerna. Det är anmärkningsvärt att tillträdesrätten för regionala fackliga förtroendemän till företag inom deras verksamhetsområde fortfarande är oreglerad i lag och att finansieringsfrågan ännu inte har kunnat lösas. Det är en brist i samhället att många små arbetsplatser och företag saknar fackliga förtroendevalda. Enligt utskottets mening har de fackliga medlemmar som arbetar på små företag, i lika hög grad som de som arbetar i stora företag, berättigade behov av att få del av de förmåner som lagar och avtal avser att ge dem. Regeringskansliets beredning av frågan om tillträdesrätt för utomstående förtroendemän bör därför påskyndas.

Vad utskottet med tillstyrkan av de tre socialdemokratiska motionerna A702, A734 och A745 ovan anfört bör regeringen underrättas om.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *tillträdesrätt för utomstående förtroendemän*

att riksdagen med bifall till motionerna 1988/89:A702, 1988/89:A734 och 1988/89:A745 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Facklig verksamhet i transnationella företag (mom. 2)

Karl-Erik Persson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "Liknande motionsyrkanden" och slutar med "och A747 (s)" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med motionärerna i motion A744 (vpk) att det vore naturligt att den svenska arbetsrättsliga lagstiftningen ger stöd till ett fackligt arbete över gränserna. Utvecklingen har bl.a. medfört att de svenska imperialistiska koncernerna har nästan lika många anställda utomlands som i Sverige. Detta gör att företagen genom överflyttning av produktionen från ett land till ett annat får möjlighet att motverka effekterna av eventuella fackliga aktioner. De fackliga organisationerna har svårt att skaffa sig en riktig bild av företagens ekonomiska situation, medan de transnationella företagen har möjligheter att dölja vinsterna eller föra över dem till enheter i andra länder.

Utskottet delar mot den angivna bakgrunden motionärernas uppfattning att regeringen bör ta initiativ till lagstiftning i ämnet. Den förordade lagstiftningen bör ålägga svenska transnationella företag samt utländska transnationella företag verksamma i Sverige att bekosta det internationella samarbetet mellan de fackliga organisationerna inom koncernen.

Vad utskottet med tillstyrkan av motion A744 i aktuell del anfört om facklig verksamhet i transnationella företag bör ges regeringen till känna. Utskottets ställningstagande bör även kunna tillgodose syftet i motionerna A737 (mp) och A747 (s).

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

> 2. beträffande *facklig verksamhet i transnationella företag*
> att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A744 yrkande 2 samt med anledning av motionerna 1988/89:A737 och 1988/89:A747 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Facklig verksamhet i transnationella företag (mom. 2)

Anna Horn af Rantzien (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "Med hänsyn" och slutar med "A747 (s)" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion A737 (mp) att de nya transnationella bolagsstrukturerna försvårar för de anställda att kunna påverka genom fackföreningar. Med hänsyn till de fackliga organisationernas viktiga roll när det gäller att hålla de multinationella företagen under uppsikt bör organisationerna få stöd för att arbeta över nationsgränserna. Enligt utskottets uppfattning skall företagen bekosta rimliga kontakter för facklig verksamhet över gränserna.

Vad utskottet med tillstyrkande av motion A737 anfört om facklig verksamhet i transnationella företag bör ges regeringen till känna. Utskottets ställningstagande bör även kunna tillgodose syftet i motion A744 (vpk) i aktuell del och motion A747 (s).

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *facklig verksamhet i transnationella företag*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A737 samt med anledning av motionerna 1988/89:A744 yrkande 2 och 1988/89:A747 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Facklig förtroendeman och ordinarie arbete (mom. 3)

Karl-Erik Persson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "Enligt förtroendemannalagen" och slutar med "motion A716" bort ha följande lydelse:

Förtroendemannalagen innebär att arbetarnas företrädare — liksom i alla tider arbetsköparna — kan använda sig av ordinarie arbetstid för att slå vakt om medlemmarnas rättigheter och intressen.

Utskottet delar uppfattningen i motion A716 (vpk) att det kan vara ett problem att fackligt förtroendevalda som lämnar sitt arbete lätt kommer ifrån sina kamrater och får andra intressen och bindningar. De förtroendevalda bör därför under viss del av arbetstiden vara kvar i sitt ordinarie arbete. Vissa svårigheter kan dock förutses för sådana personer med "dubbla" uppgifter, t.ex. att arbetsgivaren lägger hinder i vägen. Med hänsyn till att vinsterna mer än uppväger svårigheterna bör regeringen ta initiativ till att en ny huvudregel införs i förtroendemannalagen av innebörd att de förtroendevalda till viss del skall ha sitt ordinarie arbete kvar. Undantag bör dock göras för klubbordförande, huvudskyddsombud och förtroendemän på stora arbetsplatser. Motion A716 tillstyrks sålunda av utskottet, vilket bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *facklig förtroendeman och ordinarie arbete*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A716 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

1. Förtroendemannalagen (mom. 1— 3)

Sonja Rembo, Mona Saint Cyr och Erik Holmkvist (alla m) anför:

Vi vill i detta sammanhang erinra om att vi i kommittémotion 1988/89:A753 har begärt att en parlamentarisk utredning får i uppdrag att göra en genomgripande översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen. Syftet är bl.a. att stärka den enskildes rätt och att underlätta arbetsmarknadens funktion. Detta yrkande behandlas av utskottet i betänkandet 1989/90:AU6 om medbestämmande i arbetslivet.

2. Tillträdesrätt för utomstående förtroendemän (mom. 1)

Kersti Johansson och Göran Engström (båda c) anför:

Vi vill i detta sammanhang hänvisa till centerns kommittémotion 1988/89:A724 med begäran om en total översyn av arbetsrättslagstiftningen. Sammanfattningsvis måste arbetsrättslagstiftningen i vissa delar få en ny utformning där de enskilda individerna får en starkare ställning. Detta yrkande behandlas av utskottet i betänkandet 1989/90:AU6 om medbestämmande i arbetslivet.